

26. Calomiris Charles W. Financing the American Corporation: the Changing Menu of Financial Relationships / Charles W. Calomiris, Carlos D. Ramirez. – Cambridge : National Bureau of Economic Research, 1996. – 63 p.
27. Goldsmith R.W. Financial Intermediaries in the American Economy, since 1900 / R.W. Goldsmith. – Princeton : Princeton University Press, 1958. – 451 p.
28. Gurley J. Money in the Theory of Finance / J. Gurley, E. Shaw. – The Brookings Institution, Wash., 1960. – 371 p.
29. Levine R. Financial Intermediation and Growth: Causality and Causes / R. Levine, N. Loayza, T. Beck // Journal Monetary Economics. – 2000. – No. 1(46). – P. 31-77.
30. Walter I. High Finance in the Euro-Zone / Walter I., Roy C. Smith. – Prentice Hall, 2000. – 256 p.

УДК 339.5

Чень Цзюнь
*аспірант кафедри міжнародних фінансів
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ЗМІНИ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ КНР НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті розглядаються проблеми розвитку зовнішньоекономічної політики КНР на сучасному етапі. Досліджуються основні аспекти зовнішньоекономічної доктрини Китаю. Особлива увага присвячена концепції створення економічного поясу «Шовкового шляху».

Ключові слова: зовнішньоекономічна політика, реформа, імпорт, експорт, прямі іноземні інвестиції, «Шовковий шлях».

Чень Цзюнь. ИЗМЕНЕНИЯ ВО ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКЕ КНР НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

В статье рассматриваются проблемы развития внешнеэкономической политики КНР на современном этапе. Исследуются основные аспекты внешнеэкономической доктрины Китая. Особое внимание уделено концепции создания экономического пояса «Шелкового пути».

Ключевые слова: внешнеэкономическая политика, реформа, импорт, экспорт, прямые иностранные инвестиции, «Шелковый путь».

Chen Jun. CHANGES IN FOREIGN POLICY OF CHINA

This article discusses the development of foreign policy of China at the present stage. We study the basic aspects of foreign doctrines of China. Particular attention is paid to the concept of creating economic zones «Silk Road».

Keywords: foreign policy, reform, imports, exports, foreign direct investment, «Silk Road».

Постановка проблеми. Економічна модель, яка використовувалася в Китаї з початку нинішнього століття, базувалася на перерозподілі засобів від споживача до виробника за рахунок низьких облікових ставок, на забороні зростання зарплат з метою забезпечення низького рівня виробничих витрат, високому рівні заощаджень населення (близько 1/3 ВВП) і великих державних капіталовкладеннях, залученні масштабних прямих іноземних інвестицій (ПІІ) і державному регулюванні валютного курсу.

Зовнішньоекономічна діяльність у рамках цієї моделі, була направлена на отримання валютних ресурсів для технічного переозброєння промисловості. Доходи від експорту, не дивлячись на всю масштабність поставок закордон (у 2011 р. Китай став провідним світовим експортером, випередивши США – 10,4% світового експорту), компенсувалися не менш масштабними витратами на імпорт (у тому ж 2011 р. Китай за вартісним обсягом імпорту вийшов на друге місце після США – 9,5% світового імпорту). Причому, готова продукція займала найбільшу частку експорту (95%). Використовування вказаної економічної моделі дозволило Китаю досягти вражаючих успіхів і стати другою економікою світу. Але, у процесі «зльоту» Піднебесна накопичила і немало проблем: надмірні виробничі потужності, регіональні дисбаланси між «заможними східними і західними і центральними провінціями», між сільськими і міськими районами; майнове розшарування суспільства, масштабне погіршення екологічної обстановки. Їх вирішення зажадало від нового керівництва країни коректування економічного курсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням зовнішньоекономічної політики Китаю у світі присвячені роботи визначних учених-економістів, зокрема, Ю.М. Галеновича, Т.Л. Деча, А.Ч. Мокрецького та ін. Серед зарубіжних авторів, які вивчали дану тему, варто відзначити: Дин Жуджунь, Пей Ван, та Ван Гепін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми Розгляд особливостей сучасного етапу трансформації зовнішньоекономічної політики КНР є актуальним та важливим.

Формулювання цілей статті. Визначення особливостей змін у зовнішньоекономічній політиці Китаю на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. На XVIII з'їзді Комуністичної партії Китаю, що пройшов у листопаді 2012 р., отримала своє офіційне закріплення нова економічна політика, метою якої є формування в Китаї економічної моделі, схожої з моделями в розвинутих країнах світу [1]. Шляхами вирішення цієї задачі визначені наступні заходи:

- зміна чинників зростання: ставка на випереджаюче зростання внутрішнього попиту при збереженні важливості експорту, але вже не як основного двигуна економічного розвитку країни;
- акцентування на інноваційних чинниках зростання і проголошення як однієї з пріоритетних цілей – створення у Китаї інноваційної економіки;
- стимулювання експорту високотехнологічної продукції;
- облік «екологічної ціни» економічного зростання при визначенні механізмів здійснення економічної політики;

Надалі вказані економічні установки деталізувалися і закріплювалися в рішеннях 3-го Пленуму ЦК КПК XVIII скликання [2].

У рамках нової економічної політики відбувається і еволюція зовнішньоекономічної доктрини «виходу закордон». Її перегляд почався ще в кінці 11-й п'ятирічки, а об'єктивно передумовою стало уповільнення темпів зростання китайського експорту. Якщо в 10-й п'ятирічці (2001-2005 рр.) вони склалися близько 25% на рік, у 11-й (2006-2010 рр.) знизилися до 15,7%. Останніми роками вони складають близько 7-8%. Зниження темпів зростання експорту обумовлено, по-перше, поступовою втратою китайськими виробниками «традиційних переваг» – дешевих ресурсів і дешевої робочої сили. По-друге, наслідками світової фінансово-економічної кризи, що призвели за собою падіння попиту на китайську продукцію в основних торговельних партнерів Китаю, а також процесами реіндустріалізації і посиленням протекціонізму відносно національного виробництва як в розвинутих, так і в країнах, що розвиваються.

Як основна, у зовнішньоекономічній сфері, поставлена задача вийти на нові позиції в світовому економічному розподілі праці за рахунок розвитку наявних конкурентних переваг і розширення ринкової частки на світових ринках трудомісткої продукції, посилення присутності на світових ринках послуг і розвитку експорту продукції наукомістких і високотехнологічних галузей [3].

Відзначимо, що в даний час нова зовнішньоекономічна стратегія далека від завершення і є швидше набором концептуальних установок. Найважливішими серед них є перехід від переважного експорту товарів до прискореного розвитку експорту послуг і капіталу, а також зміна пріоритетів відносно географічних ринків.

Характеризуючи вибір пріоритетів, відзначимо, що за період 2003-2013 рр. обсяг сервісної торгівлі виріс більше ніж у 5 разів, що дозволило Китаю вийти на третє місце в світі (табл. 1). Але, відставання від лідерів – США і Німеччини значне. Та і баланс торгівлі послугами складається поки не на користь Китаю: імпорт послуг перевищує їх експорт. Так, у першому кварталі 2014 р. оборот у сфері послуг склав 138,8 млрд. дол. (зростання на 15,6%) і склав 12,8% в обороті торгівлі в цілому, при цьому експорт послуг виріс на 14% до 53 млрд. дол., імпорт на 16,6% до 85,8 млрд. дол., а баланс склався негативним у сумі 32,8 млрд. дол.

Висунення в число пріоритетів задачі збільшення частки Китаю на світових ринках послуг обумовлено тим, що позиції на ринках послуг, на думку керівництва КНР, роблять на сучасному етапі все більший вплив на конкурентоспроможність на світових ринках у цілому. Розширення сервісного експорту визначено ключовою задачею поточного року і, як вважає директор департаменту торгівлі послугами міністерства торгівлі КНР Zhou LiuJun, залишиться одним з пріоритетних напрямів зовнішньоекономічної політики Китаю і в середньостроковій перспективі [4]. Як механізми стимулювання експорту послуг пропонується створити спеціальний фонд, розробити

нові інноваційні фінансові продукти, щоб підтримувати ключові проекти.

Що стосується інвестиційної активності, то у десятирічці (2004-2013 рр.), що пройшло, закордонні капіталовкладення Китаю росли в середньому на 41,6% на рік і в 2013 р. перевищили 90,1 млрд. дол., що вивело Піднебесну на 3-є місце в світі за цим показником. Інвестиції здійснювалися китайськими компаніями в економіці 156 держав, але їх основний об'єм (близько 72,6% усіх прямих зарубіжних інвестицій КНР) був направлений до Австралії, Росії, країн ЄС, США і Японії [5]. Об'єм накопичених зарубіжних інвестицій перевищив 500 млрд. дол. Поки це значно менше ніж у США (близько 4 трлн. дол.) і Японії (більше 1 трлн. дол.), але в китайців значно більш висока динаміка зростання. Відповідно до орієнтирів, закріплених в 12-у п'ятирічному плані (2011-2015 рр.), до 2015 р. вони повинні досягти 150 млрд. дол. [6], [7].

Новим завданням в інвестиційній сфері є перетворення Китаю в одного з найбільших інвесторів в інноваційні сектори світової економіки. Цей напрям зарубіжного інвестування упевнено виходить на друге місце після сировинного і відображає зсув у китайській економіці від експорту виробничих товарів у бік внутрішнього споживання. Щоб конкурувати на рівні нового середнього класу в Китаї і успішно продавати свої товари і послуги у всьому світі, китайським компаніям потрібні бренди і технології. Тому останніми роками Китай не обмежується тільки купівлею активів, пов'язаних з технологіями, а посилює інтерес до придбання брендів активів, де в китайських компаній значне відставання від західних. Про це свідчить той факт, що в список найбільших 500 компаній за прибутком від продажів за 2012 рік, опублікований журналом Fortune, увійшли сімдесят три китайські корпорації, за їх чисельністю Китай поступився місцем тільки США, представленим 132 компаніями. Але при цьому, список найбільших міжнародних брендів за 2012 рік не містить жодної китайської марки.

Одним з пріоритетних регіональних напрямів «технологічної активності» Китаю є інвестування в європейські активи. За даними звіту, опублікованого інвестиційним фондом A CAPITAL, прями зовнішні інвестиції Китаю до Європи вирости в 2012 р. до 12,6 млрд. дол., що на 21% більше, ніж у 2011 році. Діапазон інвестування також став ширше: від англійського виробника продуктів харчування Weetabix до EDP – португальського постачальника комунальних послуг.

Механізмами, покликаними забезпечити інтеграцію пріоритетних напрямів зовнішньоекономічної стратегії Китаю, виступають «дві ініціативи» китайського керівництва – «Економічний пояс Великого Шовкового шляху» і «Морський шовковий шлях XXI століття» [8].

Концепція створення Економічного пояса Шовкового шляху, як один з нових стратегічних напрямів розвитку китайської зовнішньоекономічної діяльності, була вперше озвучена головою КНР Сі Цзіньпіном у вересні 2013 р. під час його виступу в Назарбаєв-

Таблиця 1

Динаміка обсягів торгівлі сервісними послугами в Китаї в 2005-2013 рр. (млрд. дол.)

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
157,1	191,7	250,9	304,5	286,7	362,4	419,1	470,6	520

Джерело: Огляд зовнішньоекономічної діяльності Китаю за 2013 рік, «Хайгуань тунцзи» № 1, 2014 р, Державне статистичне управління КНР: <http://www.stats.gov.cn>, Головне митне управління КНР: <http://www.english.customs.gov.cn>

ському Університеті у Казахстані [9]. Пізніше, під час його візиту до Індонезії на 21-у неформальну зустріч лідерів АТЕС, вона була доповнена концепцією «морського шовкового шляху XXI сторіччя» [10].

Про значення, яке надає керівництво КНР реалізації цих ініціатив, свідчить той факт, що і голова КНР Сі Цзіньпін, і прем'єр Держради Чи Кецан, керівники міністерств і відомств у ході практично всіх візитів у країни Центральної, Південно-Східної і Південної Азії, до Європейського Союзу, країн Близького Сходу або зустрічей з керівниками країн цих регіонів у Китаї просували ідеї «шовкових шляхів», а також проекти різних транспортних коридорів, вільних економічних зон і інші проекти, пов'язані з реалізацією цих ініціатив. Так, 31 березня 2014 р. у ході свого візиту в країни ЄС, виступаючи в штаб-квартирі ЄС у Брюсселі, голова КНР Сі Цзіньпін запропонував керівництву ЄС взяти участь у реалізації китайської ініціативи створення економічного поясу «Шовкового шляху», яка дозволила б інтегрувати ринки Європи і Азії і зробити Китай і ЄС за його висловом «здвоєним двигуном глобального економічного зростання». У ході третьої зустрічі національних координаторів (Китай + 16 країн ЦСЄ) 13 травня 2014 р. міністр закордонних справ КНР Wang Yi закликав країни ЦСЄ «поєднувати їх економічний розвиток з будівництвом ЕПШШ і іншими пропозиціями в сфері міжнародної кооперації».

Економічний пояс Шовкового шляху (ЕПШШ) у Китаї розглядають як частину цивілізаційної задачі держави – «відкриття самої себе» [11]. Він націлений на вирішення трьох задач:

- стимулювання розвитку західних районів Китаю,
- зміцнення торгових відносин і економічного співробітництва між центральними і західними районами Китаю і країнами Центральної, Південної і Західної Азії,
- а також європейськими країнами.

Така постановка задач обумовлена тим, що зараз в економіці КНР спостерігається явний дисбаланс – західна і північна частини країни розвинуті набагато слабкіше за східні і південні провінції. Передбачається, що в рамках ЕПШШ Китаю вдасться більш повно реалізувати потенціал Нінся-Хуейського автономного і Синьцзян-Уйгурського автономного районів і провінцій Шеньси, Ганьсу і Цинхай.

Спочатку ЕПШШ був задуманий як інфраструктурний проект створення транспортного коридору між країнами АТР на сході і Європою на заході, протяжністю більше 10 тисяч кілометрів. Він бере свій початок у китайському порту Ляньюньган, проходить через міста Великого Шовкового шляху – Сіань, Ланьчжоу, Урумчи, – міста Казахстану, Росії, Європи і закінчується в голландському Роттердамі. У новому трактуванні ініціатива охоплює вже практично весь Євразійський материк. Обсяг і потенціал ринків 18 країн, які можуть увійти до нього в разі реалізації, є одними з найбільших у світі. Крім того, Китай отримує доступ до багатих енергетичних, мінеральних, туристичних, культурних і сільськогосподарських ресурсів євразійського регіону.

Цікава концептуальна база проекту. На нинішньому етапі економічний пояс Шовкового шляху просувається керівництвом КНР як геополітичний економічний проект по розвитку багатопольного і відкритого процесу співпраці. Керівники КНР спеціально підкреслюють, що не йдеться про союз або гегемонію, а перш за все про взаємодію на базі співпраці і консультацій, що має відповідати прагненню

євразійських країн до економічного розвитку, реалізації потреб в економічній взаємодії, збалансованому і скоординованому розвитку між Заходом і Сходом, а також дозволить країнам Євразії підтримувати більш тісні зв'язки, поглибити взаємодію, розширити простір для розвитку. У реалії ж, це – інтегрований проект, що розвиває ідею про співпрацю другої економіки світу з країнами євразійського простору.

Слід зазначити, що ініціатива базується на достатньо міцній економічній базі, створеній у попередні роки. Китай є найбільшим торговим партнером Росії, Казахстану і Туркменістану, другим партнером Узбекистану і Киргизстану, третім партнером Таджикистану. На думку китайських фахівців співпраця з КНР вже допомогла згаданим центрально-азіатським країнам подолати труднощі «внутрішньо-континентальних держав», надавши величезний геополітичний простір для економічного розвитку. Саме ці результати, на думку китайських експертів, можуть слугувати основою для здійснення ініціативи будівництва економічного пояса Шовкового шляху.

Як і проект ЕПШШ, проект морського шовкового шляху 21 сторіччя був презентований, як проект, націлений на прискорення економічної інтеграції в АТР. Його заявленою метою є об'єднання в єдину мережу побережжя Азії. За своєю ідеологічною складовою він практично нічим не відрізняється від ЕПШШ і покликаний у міру свого розширення сприяти подоланню різниці економічного розвитку в Південно-Східній Азії і формуванню міцних економічних зв'язків між країнами регіону. Як і у випадку з ЕПШШ, китайська сторона дотримується відкритої позиції відносно всіх регіональних механізмів співпраці. При її презентації Сі Цзіньпін заявив, що всі економічні суб'єкти відповідно до власних умов можуть у різній формі брати участь у регіональній економіці і торгівлі. Зі свого боку, Китай пропонує країнам АТЕС себе як «інкубатор» для створення платформи по обміну інформацією і досвідом, зміцнення регіональних зон вільної торгівлі.

Китай вже приступив до реалізації вказаних ініціатив на практиці. 20-21 грудня 2013 р. у місті Ляньюньган (провінція Цзянсу, на побережжі Жовтого моря), яке повинно стати східним плацдармом Економічного поясу, для ознайомлення з початком проекту був проведений симпозиум з будівництва і розвитку міста східного плацдарму «Економічного пояса Шовкового шляху». Сам захід був приурочений до відкриття морського порту в районі Сюйвей. У ньому взяли участь представники посольств країн Центральної Азії: Таджикистану, Киргизстану, Казахстану і Узбекистану. У ході симпозиуму був озвучений ряд пропозицій по логістичних і інших проектах. Деякі з них стосувалися сумісного будівництва комплексного бізнес-району. Компаніям і організаціям цих країн, які займаються імпортною і експортною торгівлею, була запропонована низка пільг. Наприклад, з рекомендацій їх державним органам, включаючи посольства і консульства в Китаї, вони можуть отримати право безкоштовної оренди на 10 років. Крім того, була озвучена пропозиція по сумісному створенню спеціальних логістичних станцій для компаній з країн Центральної Азії. Станції будуть розташовані поряд з сортувальними залізничними станціями і портами «Сюйвей» і створені на базі центру портового інтермодального транспорту і центру багатифункціонального складування. Це дозволить знизити собівартість і підвищити ефективність перевезень.

Будівництво контейнерного порту «Сюйвей» буде завершено до 2020 року, і він зможе обробляти більше 200 млн. тон вантажів. Порт має залізничні сполучення з іншими крупними китайськими портами, а також морські лінії з корейським і японським портами. Відсутність же виходу до моря і обмеженість транспортних шляхів зараз, на думку керівництва країн Центральної Азії, є одним з основних чинників, які гальмують розвиток економік центрально-азіатських країн. А при реалізації проекту в них з'явиться можливість прямого залізничного виходу до морських портів Китаю.

29 березня в Наньянгу відбувся симпозиум держав Східної Азії, присвячений розбудові співпраці Китаю і АСЕАН, а також реалізації проекту морського шовкового шляху в XXI столітті.

Реалізацію ініціатив пропонується фінансувати із засобів Азіатського банку інфраструктурних інвестицій. На думку китайських фахівців реалізація такого масштабного і стратегічно важливого інвестиційного проекту приверне в банк значні обсяги фінансових коштів, особливо якщо він реалізовуватиметься на умовах державно-приватного партнерства із залученням інвестицій крупних компаній, у тому числі морських перевізників.

Висновки. З перших років реалізації реформи Китаю проводить політику «відкритості», тобто поступової інтеграції країни в систему світогосподарських зв'язків.

Особливістю китайської моделі ринкової реформи є збереження сильної та жорсткої партійно-державної влади. Держава контролює і регулює перехідні процеси, забезпечуючи їх поступовий, плавний характер. Тому в Китаї політичні реформи віднесено на невизначене майбутнє, а прихильники негайних змін жорстко приборкуються.

Підводячи підсумок сказаному вище, відзначимо, що обидві ініціативи покликані забезпечити розви-

ток стратегічного партнерства нового типу і реалізують китайську концепцію «руху на захід». Причому під терміном «Захід» розуміється Центральна, Південна і Західна Азія, Близький Схід і Європа. Ідеологія цих проектів не обмежується тільки створенням транспортної інфраструктури, вона пов'язана із створенням інформаційних, фінансових і інших мереж. Їх реалізація вимагає багатомільярдних інвестицій, які китайськими компаніями здійснюватимуться в юанях, а не в доларах. У результаті китайський юань (женьмінби) зробить ще один, але вельми значущий крок на шляху до перетворення в резервну валюту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Документы 18 съезда КПК на русском языке. Полный текст доклада, с которым выступил Ху Цзиньтао на 18-м съезде КПК / russian.news.cn/18cpcpc/index.htm, 19 ноября 2012.
2. Семь новшеств коммюнике 3-го пленума ЦК КПК 18-го созыва / russian.china.org.cn, 18–11–2013.
3. Министр коммерции Китая Чэнь Дэмин: Поиски новой позиции китайской экономики на мировой арене Russian.china.org.cn 21.04.2011.
4. By Li Jiabao, Ministry: Trade in services a key priority this year / China Daily 2014–05–06.
5. Ministry of commerce people's Republic of China, Business Review 2013: Sound and Rapid Development in Overseas Investment & Cooperation), 16.01.2014.
6. Jonas Parello-Plesner, China-EU investment relations: opportunities and hurdles/bdforum.org/cmsystem/wp-content/uploads/China...BSR...
7. China Outbound Direct Investment/ TUSIAD, February 2013, p. 2.
8. Xi Jinping, Promote People-to-People Friendship and Create a Better Future. President Xi Jinping proposes to build a Silk Road Economic Belt with Central Asian Countries/http://www.china.org.cn/travel/revitalize_the_silk_road_in_Shaanxi/2013_11/01/content_30468580.htm.
9. Фэн Юйцзюнь, Экономический пояс Шелкового пути обладает глубоким смыслом / «Жэньминь жибао», 22 января 2014 г.
10. Дух «Шелкового пути»: новая глава через древность и современность / «Жэньминь жибао», 25 февраля 2014 г.